

Kuća memorije jednog djetinjstva

Matok, Marija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Academy of Fine Arts / Sveučilište u Zagrebu, Akademija likovnih umjetnosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:215:088667>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-13**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Academy of Fine Arts in Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Akademija likovnih umjetnosti
Diplomski sveučilišni studij Likovna kultura
Smjer: Nastavnički

Marija Matok

Kuća memorije jednog djetinjstva

House of childhood memories

Diplomski rad

Mentorica:

izv. prof. dr. art. Snježana Ban

Zagreb, 2024.

Zahvala

Zahvaljujem profesoru i mentoru Anti Rašiću na iznimnoj podršci, pomoći i inspiraciji tijekom mojeg rada na Akademiji.

Također zahvaljujem mentorici Snježani Ban na vodstvu do završne faze ovog diplomskog rada te na svim ohrabrujućim riječima i gestama.

„...but this body is home,
my childhood is buried here,
my sleep rises and sets inside,
desire crested and wore itself thin
between these bones – i live here.“

-Lisel Mueller, „A Nude by Edward Hopper“, 1967.

„...ali ovo tijelo je dom,
moje djetinjstvo leži ovdje,
moj san se uzdiže i zalazi unutra,
želja se provlačila i razvukla
među ovim kostima – ovdje živim.“

- Lisel Mueller, „A Nude by Edward Hopper“, 1967.

SADRŽAJ

1. Uvod	1
2. Nostalgija i znanost	2
2.1.Nostalgija.....	2
2.2.Anemoia.....	3
2.3.Osobna memorija.....	4
2.4. Kolektivna memorija.....	5
2.4.1. O popularnoj kulturi.....	5
2.5.Nostalgija u umjetnosti.....	6
3. Diplomski rad	8
3.1.Podatci o radu.....	9
3.2. Opis rada.....	9
3.2.1. <i>Kuća oprostovanja djetinjstva</i> , instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024.....	9
3.2.2. <i>Kuća oprostorenog djetinjstva</i> , instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024.....	14
3.2.3. <i>Ritual</i> , snimani performans, 10', 2024.....	20
3.2.4. <i>Zaboravljeno</i> , serija radova, akril na platnu i ugljen i kreda na papiru, razne dimenzije, 2023./2024.....	21
3.2.5. <i>Sa starog tavana</i> , serija fotografija, 2024.....	24
4. Zaključak	27
5. Prilozi	27
6. Literatura	27

Sažetak

U fokusu je ovog diplomskog rada istraživanje pojmova osobne i kolektivne nostalgije kroz osobno iskustvo, sa znanstvenog, teorijskog i umjetničkog aspekta te kroz vlastitu umjetničku praksu. Koristeći različite likovne medije i tehnike, prikazujem pozitivna i negativna iskustva iz vlastitog djetinjstva te njihove manifestacije u sadašnjem vremenu. Zbog važnosti za ovo istraživanje i bolje razumijevanje, posebno se osvrćem na masovne medije i njihov utjecaj na širenje popularne kulture u kasnim 2000-tima. Svrha istraživanja kompleksnog stanja (tj. emocije) nostalgije jest pokušaj diferencijacije pukog „sjećanja“ od prave „nostalgije“. Ne izaziva svaka memorija nostalgiju, već se to događa samo kod specifičnih sjećanja iz različitih životnih razdoblja.

Diplomski se rad sastoji od dvije faze koje obuhvaćaju *ready-made* elemente različitih predmeta te radove realizirane u različitim medijima i tehnikama stvarajući jedinstvenu ambijentalnu cjelinu. Smatram da je osjećaj nostalgije i prisjećanje na određene trenutke u životu nemoguće u potpunosti prenijeti putem jednog medija ili tehnike. Igra i igračke nezaobilazni su pojmovi svakog djetinjstva, zato sam video radom prikazala proces slaganja igračaka za igru. Pojam sjećanja i uspomena istražujem kroz medij slikarstva, koristeći izrezivanje određenih dijelova platna. Fotografije fotografirane starim uređajem niske kvalitete i rezolucije dobivaju „retro“ efekt koji uzrokuje zastario izgled fotografija. Kolektivna memorija može se prenijeti objektivno i izravno, stoga je fokus ovog diplomskog rada na instalaciji koja sadrži doslovne predmete preuzete iz raznih faza djetinjstva, koji su poznati velikom broju ljudi koji su odrastali u vrijeme kad i ja. Kroz predmete i radove u ovom diplomskom radu, prisjećam se svog ranog, srednjeg i kasnog djetinjstva, od najranijeg trenutka pamćenja do otprilike dvanaeste godine života.

Ključne riječi: djetinjstvo, nostalgija, kolektivna memorija, sjećanje

Summary

In this master's thesis, the term of collective and personal nostalgia will be examined and elaborated in the following aspects: personal, theoretical, scientific, art and through my own artistic expression. Through different mixed media and techniques, I will present the positive and negative aspects of early childhood and their many manifestations in my adult life. An important aspect that will be discussed is mass media. I will elaborate on the use of mass media and its effects on popular culture during the late 2000s. The main focus of diving into the complex emotion that is nostalgia will be to differentiate between mere „memories“ as opposed to real „nostalgia“. Not every memory triggers nostalgia, meanwhile it dwells in specific life points and individual memories.

This master's thesis consists of two phases: ready-made objects and artworks completed in many art forms which fit into the theme. I believe that the feeling of nostalgia and reminiscing on key life moments can't merely be translated into one technique or media form. The act of playing with toys is a crucial part of one's childhood. Using video art as a medium, I re-enacted my own playing process. With paintings, I visualized my own memories and forgetfulness by cutting out pieces of the painting. The photographs were shot on an old device with low resolution which gives them a rather „retro“ effect instantly. Collective memory can be triggered in a direct, objective way using literal items from a specific time period which are exhibited in the main installation which is the focus of this master's thesis. Through these artworks, I will be reminiscing a few of my childhood phases: early, middle and late period from the earliest memories to my early teen years.

Key words: childhood, nostalgia, collective memory, memory

1. Uvod

Temu za ovaj rad oblikovala sam krajem 2022. godine kada su me preplavile emocije intenzivne nostalgije i straha zbog uspomena za koje sam se bojala da ću ih izgubiti ili zaboraviti. Tada sam počela tražiti i skupljati predmete oko kuće koji bi me barem malo vratili u sretnije razdoblje. Odlučila sam izraditi neku vrstu memoara, tj. kolekcije načinjene od *ready-made*

elemenata te slika i fotografija koje bi predstavljale osobni doživljaj mog djetinjstva. Centralni fokus ovog diplomskog rada je na instalaciji koja svojom veličinom i kompleksnošću nadmašuje ostale radove jer pruža direktan uvid u moje osobno djetinjstvo, dok kod promatrača koji su odrasli u istom razdoblju može doći do manifestacije kolektivne memorije. Uz osobnu memoriju, smatram da je pojam kolektivne memorije iznimno važan za društveni aspekt djetinjstva. Prisjećanje na druženja s prijateljima, članovima obitelji ili školskim kolegama te trendove iz popularne kulture koji su obilježili srednje i kasne 2000-e, ključni su elementi ovog diplomskog rada. Smatram da je sociološki aspekt nostalgije vrlo bitan za pojedinca jer dvoje ili više ljudi koji dijele zajedničku uspomenu mogu upotpuniti dijelove memorije koji nedostaju.

2. Nostalgija i znanost

Zbog važnosti za temu diplomskog rada, u daljnjem ću tekstu detaljnije pojasniti sa znanstvenog aspekta pojmove nostalgije, anemoie, osobne i kolektivne memorije.

2.1. Nostalgija

Prema Hrvatskoj enciklopediji, nostalgija dolazi od grčkih riječi νόστος (*nóstos*), što znači *povratak kući*, i ἄλγος (*algos*), u prijevodu *tugovanje* ili *očaj*. Nostalgija je nekada bila smatrana mentalnom bolešću, a neki od simptoma uključivali su nesanicu, palpitacije srca, gubitak apetita i vrućicu. Nostalgija je, dakle, čežnja za zavičajem, bol zbog odsutnosti iz kraja i okoline u kojoj je čovjek živio i uz koju je osjećajno prirastao. U proširenom (i suvremenom) smislu, nostalgija znači težnju za vraćanjem u prošlost, tugu za onim što je bilo i što se ne može vratiti (djetinjstvo, izgubljena ljubav, bivša sretna razdoblja života te povijesne epohe i kulture).¹ Stav prema nostalgiji promijenio se od 17. stoljeća te se danas definira u pozitivnijem tonu. Mogu je izazvati određeni mirisi, glazba te stanja nemira poput usamljenosti ili dosade. Kada se prisjećamo i kada se nostalgija „aktivira“, sjećanje gotovo uvijek ima socijalni kontekst, zbog čega se može reći da je nostalgija osnova osjećaja pripadnosti nekoj socijalnoj grupi (obitelj, prijatelji...). Ostaje nejasno u kojoj mjeri nostalgija zapravo može biti korisna. Dok neka istraživanja pokazuju da nostalgija ima pozitivan utjecaj na samopouzdanje, optimizam, pripadnost i smanjenje straha od smrti, pretjerana usredotočenost na prošlost mogla bi mentalno naštetiti pojedincu.²

¹ nostalgija. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Pristupljeno 27.2.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/nostalgija>>.

² *Nostalgija i mentalno zdravlje*, Greta Gombar, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za psihologiju

2.2. Anemoia

Pojam *anemoie* prvi se put spominje u *The Dictionary of Obscure Sorrows*³, u okviru projekta čiji je autor John Koenig. Cilj projekta bio je sjединiti neologizme osjećaja koji nisu bili zabilježeni u pisanom obliku. Prva upotreba riječi zabilježena je 2015. u članku novina *The Kansas City Star*.⁴ Anemoia opisuje fenomen nostalgije za nečime što nismo osobno proživjeli. Sinonimi za ovu riječ su *fauxstalgia* i vikarijska nostalgija. Konstruirana je od antičkih grčkih riječi *άνεμος* (*ánemos*, “vjetar”) + *νόος* (*nóos*, “um”). *Anemosis* se odnosi na „drvo koje se od vjetra pregiba unatrag“. Fenomen je relativno nedavno otkriven i ne postoji mnogo istraživanja koja objašnjavaju zašto bi netko tko je rođen ranih 2000-ih volio iskusiti osamdesete ili razdoblje viktorijanske Engleske. Fenomen je zabilježen kod ljudi koji su upoznati s pojmom i primjerima „liminalnih prostora“. Liminalni prostor je prostor u kojem je koncept vremena nepoznat, neodređen ili nepostojan. Naziv dolazi od latinske riječi *limen* što znači „prag“. Liminalni prostor je, dakle, interval između „onog što je bilo“ i „onog što će se dogoditi“. Koristi se kao pojam u psihologiji gdje se očekuje pomak (tranzicija) kod pojedinca nakon neke životne promjene. Na internetu možemo pronaći i vizualne prikaze takvih liminalnih prostora. Promatrajući fotografije liminalnog prostora, osoba se može osjećati nelagodno zbog straha od nepoznatog. Postoje fotografije prostora koje kod promatrača izazivaju dvostruki efekt – nelagodu liminalnog prostora i nepoznatu nostalgiju „anemoiu“.

Slika 1 Primjer slike s efektom anemoie, Tumblr (@missing-childhood)

³ *The Dictionary of Obscure Sorrows*, mrežno izdanje rječnika, John Koenig, pristupljeno 6.4.2024. <https://www.dictionaryofobscuresorrows.com/>

⁴ *Awash in nostalgia*, Robert Trussell, *The Kansas City Star*, broj 59, Kansas City, Mo.

2.3. Osobna memorija

Osobna nostalgija, tj. memorija, može se procijeniti pomoću *Batcho Nostalgia Inventory* (BNI) kojeg je razvila znanstvenica Kristine Irene Batcho 1995. godine.⁵ U istraživanju su ispitanici različitih životnih dobi bili testirani prema 24 faktora (glazba, prijatelji, mjesto, obitelj itd.) te su na skali od 0 do 9 označili koliko im pojedini faktor nedostaje, tj. koji su faktori izazvali najviše nostalgije. Kod starijih ispitanika nostalgija za kućnim ljubimcima, igračkama i blagdanima smanjivala se s godinama. Ispitanici u dobi od 18. do 21. godine pokazali su manji osjećaj nostalgije za blagdanima i igračkama, dok se nostalgija za kućnim ljubimcima najviše smanjivala nakon 33. godine života. Nostalgija za glazbom povećala se među ispitanicima u odrasloj dobi, dok je nostalgija za obitelji ostala stabilna do naglog povećanja kod ispitanika u pedesetima.

Kod reminiscencije, tj. prisjećanja određenih uspomena, najbolji učinak imaju mirisi. Mirisi su povezani s olfaktivnim sensorima u mozgu koji šalju informacije ostatku tijela. Različiti mirisi putuju direktno u limbički sustav, amigdalnu i hipokampus – regije povezane s emocijama i sjećanjem. Okus je također povezan s prisjećanjem jer kada osoba žvače, miris onoga što se jede može dospjeti do nosa.⁶ U djelu *U potrazi za izgubljenim vremenom*, Marcel Proust opisuje kako kolačić *madeleine* izaziva intenzivan osjećaj osobne nostalgije:

„Ali u istom onom trenutku kad mi je gutljaj čaja, izmiješan s mrvicama kolača, dotakao nepce, ja uzdrhtah, svrativši pažnju na nešto izvanredno što se zbivalo u meni. Smjesta mi sve nedaće života postadoše ravnodušne, njegovi mi se porazi učiniše bezopasni, a njegova kratkoća prividna... I tad mi na jednom pred očima iskrsne uspomena. Taj okus pripada komadiću madeleine koji mi je u Combrayu, u nedjelju ujutro, davala tetka Leonie kad bih došao u njenu sobu da je pozdravim... Miris i okus; premda nježniji, čuvaju u sebi sjećanje, očekivanje i nadu, i kraj ruševina svega drugoga, na svojim sitnim, jedva zamjetljivim kapljicama, nepokolebljivo nose cijelu golemu zgradu uspomena,...“⁷

Na Proustovu primjeru možemo vidjeti da je osobna nostalgija subjektivna i da neki svakodnevni, drugim ljudima nebitni predmeti mogu kod pojedinca izmamiti intenzivan osjećaj nostalgije i reminiscenciju.

⁵ *Nostalgia: a Psychological Perspective*, K. I. Batcho, Le Moyne College, 1995., *Perceptual and Motor Skills*

⁶ *What the nose knows*, Colleen Walsh, *The Harvard Gazette*, internetski članak, 2020.,

<https://news.harvard.edu/gazette/story/2020/02/how-scent-emotion-and-memory-are-intertwined-and-exploited/>

⁷ *Tradicionalni francuski kolačići: Madeleine oživljava najljepša sjećanja*, Nacional.hr, internetski članak, 2021., <https://www.nacional.hr/tradicionalni-francuski-kolacici-madeleine-ozivljava-najljepša-sjecanja/>

2.4. Kolektivna memorija

Kolektivna memorija podrazumijeva sve uspomene, znanje i informacije unutar socijalnog kruga određenog kulturnog identiteta. Može se prenositi među grupama ljudi, poput nacija, generacija i zajednica. Atributi kolektivne memorije obuhvaćaju, na primjer, dijeljenje važnih povijesnih trenutaka i epoha.⁸ Teoriju kolektivne memorije opisali su povjesničar umjetnosti Aby Warburg i sociolog Maurice Halbwachs. Zaključili su da se kolektivna memorija ne prenosi kroz generacije, već je odraz određenog društva u kojem se pojedinac u tom trenutku nalazi te se manifestira kroz socijalizaciju i običaje. Zbog toga je starijim ljudima teško shvatiti ponašanja i interese mlađih, i obrnuto. Britanski znanstvenik Tim Wildschut i njegovi suradnici u istraživanju *Collective Nostalgia: A Group-Level Emotion That Confers Unique Benefits on the Group* iz 2014. godine zaključili su da ljudi koji iskuse kolektivnu nostalgiju imaju povećanu želju za jedinstvom i općenito pozitivan međusobni odnos unutar grupe.⁹ James E. Young oformio je termin „kolektivirane (prikupljene) memorije“ kojim tumači kako je memorija fragmentirana i prikupljena iz različitih izvora, dok Assman opisuje „komunikativnu memoriju“ kao vrstu kolektivne memorije koja se prenosi verbalnim putem i uključuje svakodnevne interakcije s osobama.¹⁰

2.4.1. O popularnoj kulturi

Popularna je kultura važan čimbenik u stvaranju kolektivne memorije. Ona predstavlja vrstu kulture koja je svima dostupna i naširoko rasprostranjena te je kao zajednički skup praksa i uvjerenja prihvaćena od većine ljudi. Također je skup zabavnih i medijskih proizvoda koji se postupno širio pojavom tiska, filma, radija, interneta i drugih masovnih medija.¹¹ Svatko se može prisjetiti crtanih filmova, reklama, popularnih igračaka, video igara ili časopisa iz svog djetinjstva. Popularna kultura 2000-ih godina bila je više fokusirana na televiziju i tiskovine, dok je u 2010-ima internet prevladao kao vodeći masovni medij i širitelj popularne kulture. Popularizacijom interneta pojavila su se tzv. lažna kolektivna sjećanja, bolje poznata pod imenom Mandela efekt (eng. Mandela effect). Naziv za fenomen skovan je kada se internetom

⁸ *Collective Memory: a new arena of cognitive study*, H.L. Roedinger, *Trends in Cognitive Sciences*, 2015

⁹ *Collective Memory and Cultural Identity*, Jan Assmann, John Czaplicka, *New German Critique*, Spring - Summer, 1995, No. 65, *Cultural History/Cultural Studies* (Spring - Summer, 1995), pp. 125-133, Duke University Press, <https://www.jstor.org/stable/488538>

¹⁰ *Communicative and cultural memory*, J. Assmann, A. Erll, A. Nunning, *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, 2008.

¹¹ popularna kultura. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 27.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/popularna-kultura>>.

počela širiti netočna informacija o smrti južnoafričkog borca za građanska prava Nelsona Mandele, za kojeg se većina ljudi (pogrešno) sjećala kako je preminuo u zatvoru 1980-ih godina.

Kako tehnologija i znanost napreduju iz dana u dan, a internet i servisi se putem „clouda“ sve više koriste, ljudi imaju manju potrebu za permanentnim zapisima memorija. Npr. fotografije su se ranije razvijale iz filma te su se, nakon zahtjevnog procesa, mogle fizički posjedovati. Za igrane filmove, crtane filmove i ostale video materijale postojale su kazete, a kasnije i DVD-i. Danas su fotografije, filmovi, igre i knjige postali „neopipljivi“. Postoje u virtualnom svijetu i mogu lako biti izgubljeni jednim krivim klikom, puknućem internetske veze ili brisanjem web-stranice. U ovom diplomskom radu fokusiram se i na očuvanje fizičkih kopija filmova, glazbe i fotografija.

2.5. Nostalgija u umjetnosti

Tema nostalgije prožima se kroz melankoliju kao jednu od glavnih tema slikara romantizma u 19. stoljeću. Idealizirali su prošlost kao plemenitije razdoblje i upuštali su se u duboka razmišljanja i reminiscenciju. Odbacivali su moderne pokrete i industrijalizaciju, smatrajući da žive u dobu koje ne shvaća njihove svjetonazore, te su se upuštali u glorifikaciju srednjeg vijeka. Na slikama, osjećaj nostalgije (vrsta melankolije) gotovo je uvijek prikazan kao osoba koja je u dubokom stanju reminiscencije ili očaja. Najpoznatiji je primjer slika Caspara Davida Friedricha *Lutalica iznad mora magle* (eng. *Wanderer above the Sea of Fog*).

Slika 2 C.D. Friedrich, *Lutalica iznad mora magle*, ulje na platnu, 1818., Hamburger Kunsthalle

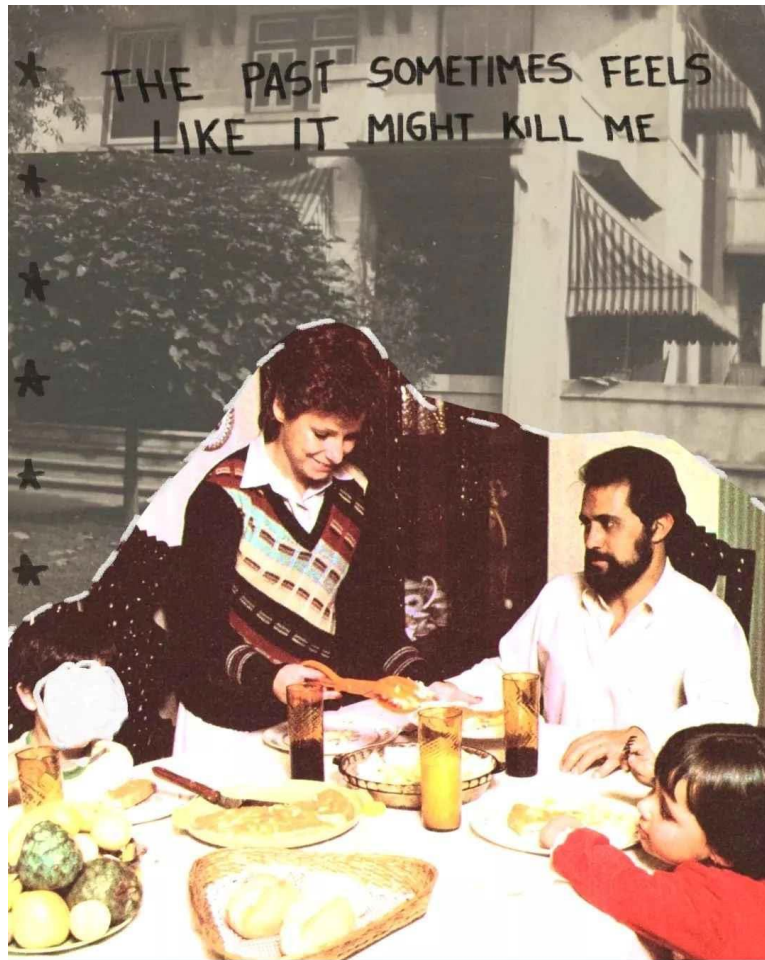
Umjetnica Louise Bourgeois je u osamdesetim godinama prošlog stoljeća izradila niz instalacija pod nazivom „Ćelije“ (eng. Cells). U njima je izložila različite skulpturalne i simboličke forme koje su joj bile od iznimne osobne važnosti. Ćelije predstavljaju njezina psihološka stanja – strah i bol – u kojima se nalazila tijekom svog djetinjstva. Svaka ćelija vizualizira vrste boli: fizičku, emocionalnu, psihološku, mentalnu i intelektualnu, a u konačnici i strah jer smatra da je strah vrsta boli.¹² Ovaj rad ima konceptualnu i oblikovnu sličnost s glavnom instalacijom ovog diplomskog rada koju ću usporediti u tekstu niže.

Slika 3 Louise Bourgeois, *Cell*, 1993., instalacija

¹² "Centre Pompidou Louise Bourgeois Exhibition Itinerary", arhivirani internetski članak, 2011., <https://web.archive.org/web/20110410054138/http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ENS-bourgeois-EN/ENS-bourgeois-EN.html>

Radovi koji su me zaintrigirali i kod kojih se javljaju elementi nostalgije i reminiscencije nalaze se u radovima umjetnika/ce @bekysfairy. Radovi su u formi digitalnog kolaža s tekstualnim elementima koji čine svojevrsni digitalni dnevnik. Korišteni su motivi koji pobuđuju osjećaje nostalgije te u kombinaciji s tekstom izazivaju melankoliju i promišljanje.

Slika 4 Bez naziva, digitalni kolaž (Instagram @bekysfairy)

3. Diplomski rad

Diplomski rad se sastoji od više faza i segmenata. Centralni dio diplomskog rada je instalacija koja je podijeljena u dvije faze: prva s elementima osobne nostalgije, a druga s elementima kolektivne nostalgije. Radovi iz područja slikarstva i crtanja predstavljaju uvid u moja sjećanja i memoriju te mogućnost reminiscencije istih. Snimani performans obuhvaća kolektivnu memoriju igranja kao bitan aspekt svakog djetinjstva, dok fotografije fotografirane starim uređajem pobuđuju posebnu vrstu nostalgije – anemoiu.

3.1. Podatci o radu

1. *Kuća oprostovanja djetinjstva*, instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024.
2. *Kuća oprostorenog djetinjstva*, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024.
3. *Ritual*, snimani performans, 10', 2024.
4. *Zaboravljeno*, serija radova, akril na platnu i ugljen i kreda na papiru, razne dimenzije, 2023./2024.
5. *Sa starog tavana*, serija fotografija, 2024.

3.2. Opis rada

3.2.1. Kuća oprostovanja djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024.

Ovaj rad podijeljen je u dvije faze. Prva faza rada podrazumijeva gradnju prostora sigurnosti, tzv. *safe spacea*, koji se prema Oxfordskom rječniku može definirati kao fizički prostor ili okruženje u kojem pojedinac ili skupina ljudi ne dolazi u kontakt s diskriminacijom, kritikama, uznemiravanjem ili bilo kojim drugim oblikom fizičkog ili psihičkog nasilja.¹³ Klasični šablonski oblik kuće, poznat djeci od djetinjstva, ovdje pretvaram u stvarni, opipljivi predmet.

U svom djetinjstvu slagala sam i dekorirala prostore u kojima bih neometano boravila. Trebao mi je prostor koji je samo moj, koji sam sama izgradila i koji je uređen prema mojim pravilima. Gradila sam šatore, prostore u velikim kartonskim kutijama, "kuću" ispod stola prekrivenog dekama... Papiri za crtanje bili su ispunjeni crtežima kućica. Još uvijek tražim svoj "safe space" u kojem bih bila izolirana od vanjskog svijeta i u kojem bih mogla slobodno boraviti bez pritiska vanjskog svijeta. Smatram da je pojam kuće samo ljuska, konstrukcija, kostur, dok „dom“ znači sve ono neopipljivo što se događalo u kući i što čini auru zatvorenog prostora. Dom ne mora nužno biti prostor. Može biti druga osoba ili vremenski period te je usko povezan s pojmom „safe spacea“.

U otvorenoj konstrukciji klasičnog oblika kuće postavila sam manju kuću koja simbolizira moj fragilno uspostavljeni "safe space" koji sam pokušavala uspostaviti u kasnom djetinjstvu (moja

¹³ safe space, Oxford Learner's Dictionaries, mrežno izdanje rječnika, <https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/safe-space>

soba) i koji bi konstantno bio narušen brigama i ljudima iz vanjskog svijeta. U toj kući nalazi se manja kuća od čvrstog materijala. Ona simbolizira uspostavljeni “safe space” u ranom djetinjstvu, što podrazumijeva moje kuće od kartona i šatore u koje smo mogli ući samo moji prijatelji vršnjaci i ja. Stupnjevanje i postupno povećavanje istog oblika simbolizira odrastanje i potrebu za većim sigurnim prostorom pri čemu dolazi do narušavanja zbog promjene u veličini. Vanjska drvena konstrukcija obložena je bijelim tkaninama koje su ručno spajane simbolizirajući manualno zatvaranje i sakrivanje u trodimenzionalni prostor izoliran od vanjskih utjecaja. Bijela boja predstavlja naivnost i čistoću te pokušaj neisticanja u masi. Nakon uspostavljanja granica i ograđivanja od vanjskog svijeta, rad prelazi u drugu, konačnu fazu.

Slika 5 Kuća oprostovanja djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024.

Slika 6 Kuća oprostovanja djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024., detalj

Slika 7 Kuća oprostovanja djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvo, tkanina, PLA plastika, 2023./2024., detalj

3.2.2. Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024.

Druga faza ovog rada ima vrlo važnu sentimentalnu vrijednost. Unutarnji „zidovi“ sadrže kolažirane tkanine dječjih motiva s plahti, jastuka i deka, koje su ručno spajane, čime dobivaju bogat vizualni prikaz koji doprinosi razigranoj dječjoj atmosferi unutar kuće. Interijer kuće znatno je efektivniji od eksterijera. Dok je funkcija bijelih tkanina uklapanje u prostor ili neisticanje, interijer je potpuna suprotnost tome. Cilj je stvoriti neočekivani kontrast između vanjskog i unutarnjeg izgleda kuće. Izvana, promatrač uočava ulaz u kuću kroz poderanu tkaninu, dok se iznutra tkanine preklapaju, čineći izlaz manje očitim. To simbolizira dječju znatiželju i lakoću započinjanja igre te ulaska u fazu igranja koja traje satima, što također simbolizira nemogućnost „izlaska“ iz te faze. Na podu interijera nalaze se tri različite podloge. Puzzle od spužvi s brojevima i oblicima predstavljaju najraniju fazu djetinjstva. Tepih sa cestom, kućicama i ulicama može prepoznati velik broj ljudi jer je bio svojstven trend u dječjim sobama. Narančasti tepih direktno je preuzet iz moje sobe u kojoj je stajao nekoliko godina tijekom mog kasnog djetinjstva. Unutrašnjost uključuje tkanine s motivima koji su česti u sobama djevojčica. Barbie, Pepeljuga, Minnie Mouse te razni cvjetni motivi i uzorci u rozim bojama neizostavan su dio djevojačke sobe.

Slika 8 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024.

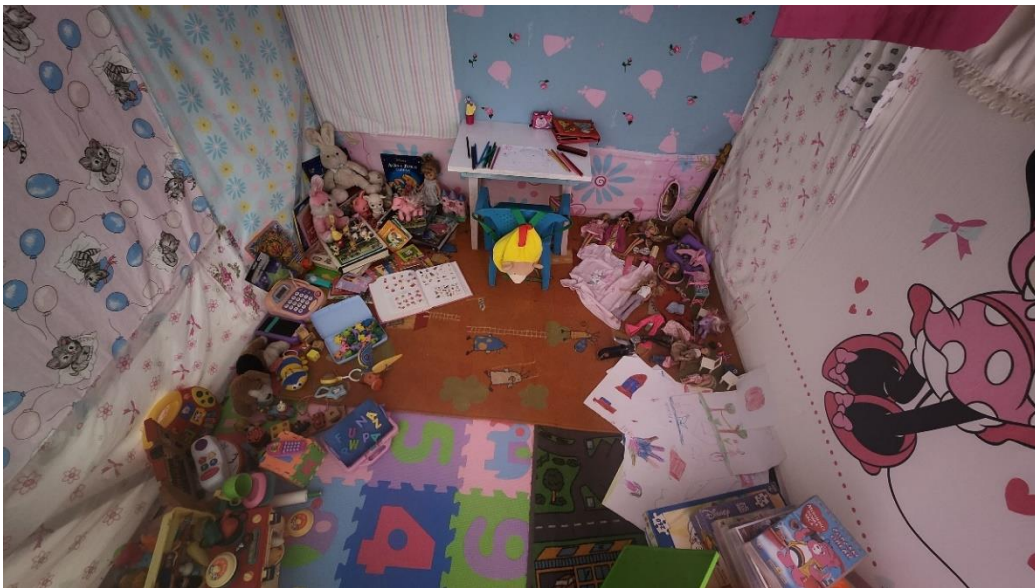

Slika 9 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024., interijer

Slika 10 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024., interijer

Prije ulaska u interijer, promatrača dočekuje par dječjih cipela, koji šalje poruku da se unutra nalazi dijete. Tendencija skidanja cipela prilikom ulaska u privatni prostor česta je u mnogim kulturama i znak je poštovanja gosta prema domaćinu. U namještenoj kući, igračke su simbolički podijeljene na lijevu i desnu stranu. Lijeva strana predstavlja lijevu moždanu polutku koja je odgovorna za govor, pisanje, čitanje i izvođenje motoričkih radnji. Na toj strani posložene su knjige koje sam čitala i crteži koje sam crtala u raznim fazama djetinjstva, kao i igračke koje zahtijevaju fine motoričke radnje ili računanje. Na desnoj strani nalaze se lutke i barbice koje sam oblačila i uređivala. Ta strana predstavlja desnu moždanu polutku koja je odgovorna za prostornu orijentaciju, oblačenje i regulaciju emocija.¹⁴ Crteži s ove strane radovi su mojih prijatelja iz ranih školskih dana koje su nacrtali za moj rođendan. Oni predstavljaju prijateljski aspekt djetinjstva i socijalizaciju koja je važna za razvoj djece. U centru se nalazi ručno izrađeni stol i plastična stolica na kojoj sam crtala, bojala, čitala i izrađivala različite predmete. Stol koji sam koristila gotovo cijelo djetinjstvo postaje metafora za umjetnost koja je prožimala moj život od rane dobi. Na stolu su simboli vrsta umjetnosti koje su me zanimale u djetinjstvu. Lutka Snjeguljice koja se okreće predstavlja ples, igračka fotoaparata predstavlja film i fotografiju, usna harmonika glazbu, dok bojice i crtež predstavljaju likovnu umjetnost.

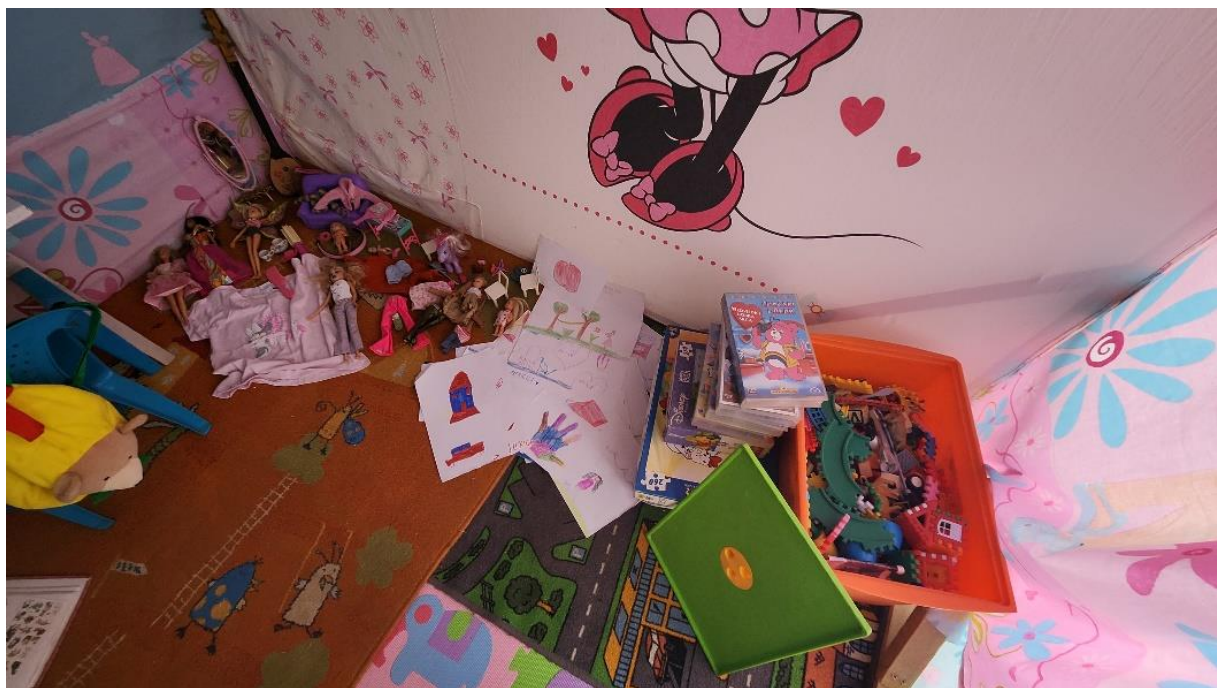

Slika 11 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024., namješteni interijer

¹⁴ mozak. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 14.8.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/mozak>>

Slika 12 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024., lijeva strana interijera

Slika 13 Kuća oprostorenog djetinjstva, instalacija, promjenjive dimenzije, drvena konstrukcija, tkanina, igračke, 2024., desna strana interijera

Poput spomenutog rada *Cells* Louise Bourgeois, u kojem umjetnica gradi odvojeni svijet sa svakim elementom koji ima određeno značenje, nastojim dočarati sklad i simboliku elemenata u svojoj instalaciji, gdje je svaki predmet direktno preuzet iz različitih faza mog djetinjstva.

Zidovi kuće su ručno spajani, gotovo kao šivanje rana na tijelu. Simbolizira zatvaranje rana i iscjeljivanje, ali i sakrivanje od nečega. Inspiraciju za unutrašnjost kuće dobila sam iz animiranog filma Hayaoa Miyazakija *Spirited Away*, točnije prikaza sobe Yubabinog sina Boa. Bo je dijete koje čitavo vrijeme provodi u svojoj sobi, zaštićen od vanjskog svijeta kojeg smatra punim bolesti, smrti i loših iskustava. U filmu izjavljuje: „You'll get sick if you go outside. So stay here and play with me.“ (Oboljet ćeš ako izađeš. Ostani ovdje i igraj se sa mnom.). Njegova soba je vibrantna, puna dekoracija, igračaka i različitih uzoraka. Kao što je on pronašao sigurnost u granicama svoje sobe, tako sam i ja tu istu sigurnost i mir pokušala dočarati ovim radom.

Slika 14 Kadar iz animiranog filma *Spirited Away*, 2001.

3.2.3. *Ritual*, snimani performans, 10', 2024.

Ovaj snimani performans prati proces slaganja igraćaka za igru. Rekonstruiram postav koji sam u djetinjstvu često slagala u obliku farme sa životinjama na istom mjestu – na tepihu pokraj stola. Iako sam znala da ću morati pospremiti složeno, svakih nekoliko dana bih ponovno slagala istu priču. To postavljanje prelazi u svojevrsni ritual, gdje sam čin slaganja igraćaka postaje važniji od konačnog rezultata. Povezala sam ovaj rad s praksom tibetanskih redovnika koji mukotrpno izrađuju mandale od pijeska samo da bi ih na kraju „uništili“ kako bi naglasili da ništa na svijetu nije trajno. U performansu se čuju isključivo zvukovi kopanja po igračkama i klikovi slaganja dijelova. Ulazim u gotovo meditativno stanje, pokušavajući pronaći odgovarajući dio koji bi pridonio kompoziciji na tepihu.

Slika 15 Kadar iz snimanog performansa *Ritual*

3.2.4. Zaboravljeno, serija radova, akril na platnu i ugljen i kreda na papiru, razne dimenzije, 2023./2024.

Serijska slika bavi se temom zaboravljanja i sjećanja - dva pojma koja se međusobno isprepliću. Slike izrađujem prema fotografijama na kojima se nalazim te na temelju sjećanja kojih se mogu prisjetiti. Iz slika zatim izrezujem osobe i predmete koji mi nisu poznati. Dovršenost slika također ovisi o mojem sjećanju. Moja najranija uspomena slika je prvog rođendana, kojeg se ne sjećam; stoga sam simbolično izrezala sebe iz prikaza. Prabaka i pradjed naslikani su površno jer, kad pokušavam zamisliti njihova lica, teško ih se prisjećam. Crteži ugljenom nastali su u stanju potpune koncentracije na rad, dok sam istovremeno vizualizirala svoju kuhinju iz djetinjstva. Prisjećala sam se svakog detalja, bitnog i nebitnog - onih detalja kojih se vjerojatno nitko drugi ne bi sjetio. Na radu su i nedefinirani oblici, linije koje simboliziraju zaborav, a podsjećaju na crteže pacijenata oboljelih od Alzheimerove bolesti i demencije u kasnim fazama bolesti. Crtež plave stolice, koji dimenzijama odskače od ostatka radova, svojevrsni je *hommage* mjestu gdje su nastajali neki od mojih radova iz djetinjstva.

Slika 16 Moj prvi rođendan, akril na platnu, 2024.

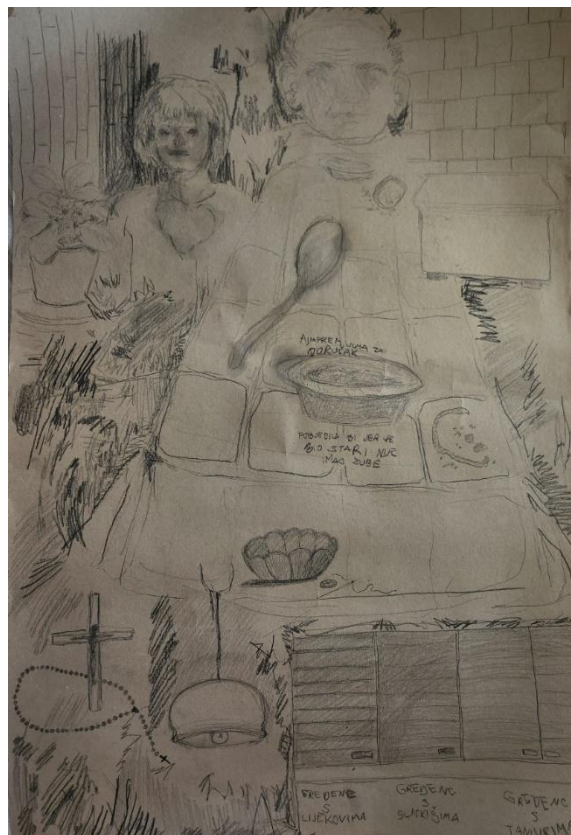
Slika 17 Povezanost, akril na platnu, 2024.

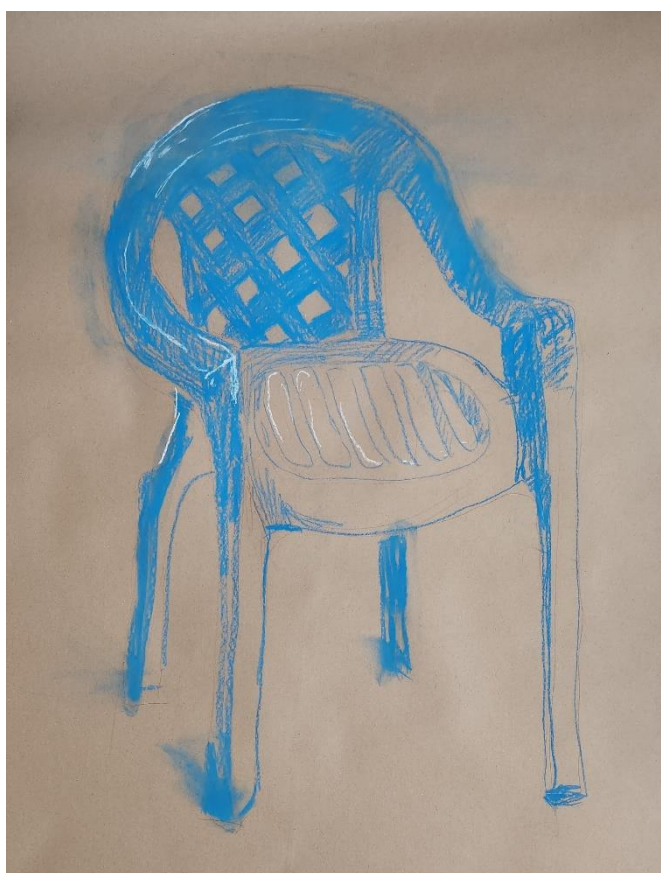
Slika 18 Snijeg, akril na platnu, 2024.

Slika 19 Ples, akril na platnu, 2024.

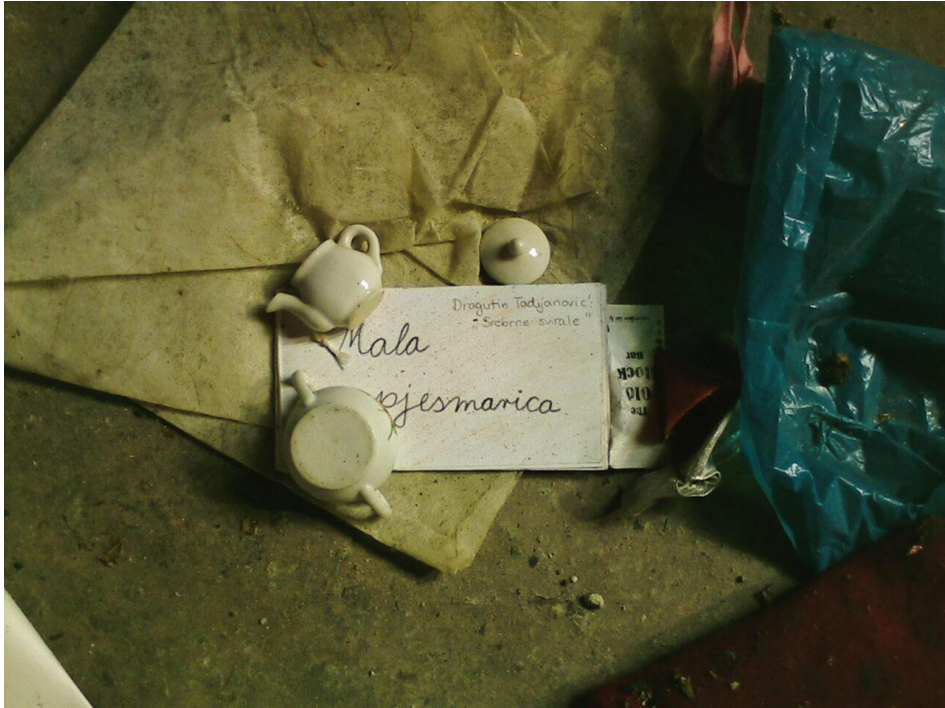
Slika 20 Doručak, ugljen na papiru, 2024.

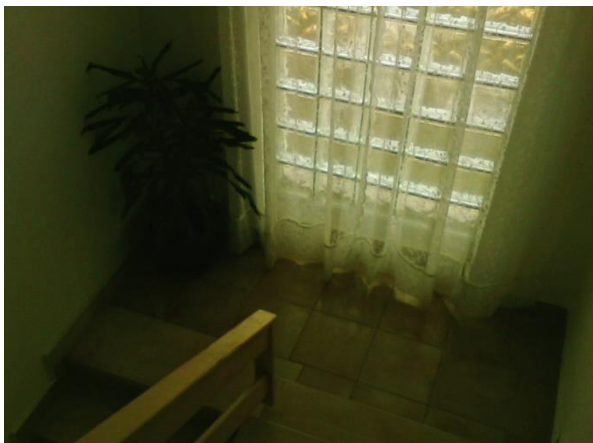

Slika 21 Stolac, kreda na papiru, 2024.

3.2.5. *Sa starog tavana*, serija fotografija, 2024.

Serija ovih fotografija snimljena je starim mobitelom. Smatram da je efekt nostalgije najbolje zabilježiti pomoću starih uređaja za fotografiranje i snimanje jer imaju nižu kvalitetu snimljenog sadržaja, što odmah kod promatrača izaziva osjećaj nečega starog, nemodernog. Postoji mnogo fotografija na internetu koje su fotografirane sličnim uređajima te kod ljudi izazivaju osjećaj anemoie – vrste nostalgije gdje promatrač osjeća intenzivan osjećaj nostalgije za nečim što nije sam proživio. Dio fotografija također izaziva nelagodu povezanu s liminalnim prostorima. Fokusirala sam se na predmete koje sam pronašla kako skupljaju prašinu na tavanu, gdje pronalazim većinu svojih izgubljenih predmeta iz djetinjstva.

Slike 23 – 29 *Sa starog tavana*, serija fotografija, 2024.

4. Zaključak

Od formiranja ideje za diplomski rad do konačne faze, proputovala sam kroz različite aspekte svog djetinjstva. Pronalaženje starih igračaka za prostor instalacije, korištenje starog mobitela na kojem su još uvijek spremljene moje uspomene, reminiscencije na predmete, osobe i običaje iz djetinjstva bude gotovo melankoličan osjećaj prema prošlosti i trenucima koje više neću proživjeti. Iako većina ljudi na nostalgiju gleda s pozitivom, odlučujem ostati u tom teško opisivom osjećaju dok me potpuno ne preplave negativne emocije. Osvrćem se na dio citata iz uvodnog dijela: „...but this body is home, my childhood is buried here...” u kojem se tijelo uspoređuje s kućom uspomena, u kojoj pronalaziš dijelove djetinjstva za koje si mislio da su izgubljeni. Tu toplinu vlastitog tijela – doma od kože, mesa i organa – prenijela sam u obliku instalacije i elemenata koji sadrže sve predmete koje sam iskopala, pronašla i osposobila, a za koje sam mislila da su zauvijek izgubljeni.

5. Prilozi

Link na video snimanog performansa:

<https://drive.google.com/file/d/1TZ6E5TJ2T6OhusJt-ZLsaNaBdQQq2npZ/view?usp=sharing>

6. Literatura

1. *Collective Memory and Cultural Identity*, Jan Assmann, John Czaplicka, *New German Critique*, Spring - Summer, 1995, No. 65, Cultural History/Cultural Studies (Spring - Summer, 1995), pp. 125-133, Duke University Press, <https://www.jstor.org/stable/488538>
2. *Communicative and cultural memory*, J. Assmann, A. Erll, A. Nunning, *Cultural Memory Studies: An International and Interdisciplinary Handbook*, 2008.
3. *Nostalgia: a Psychological Perspective*, K. I. Batcho, Le Moyne College, 1995., *Perceptual and Motor Skills*
4. *Nostalgija i mentalno zdravlje*, Greta Gombar, Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za psihologiju
5. *Collective Memory: a new arena of cognitive study*, H.L. Roedinger, *Trends in Cognitive Sciences*, 2015

6. *Awash in nostalgia*, Robert Trussell, u *The Kansas City Star*, broj 59, Kansas City, Mo.

Internetski izvori

1. "Centre Pompidou Louise Bourgeois Exhibition Itinerary", arhivirani internetski članak, 2011.,

<https://web.archive.org/web/20110410054138/http://www.centrepompidou.fr/education/ressources/ENS-bourgeois-EN/ENS-bourgeois-EN.html>

2. mozak. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 14.8.2024. <https://www.enciklopedija.hr/clanak/mozak>

3. nostalgija. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013 – 2024. Pristupljeno 27.2.2024. <<https://www.enciklopedija.hr/clanak/nostalgija>>.

4. popularna kultura. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. – 2024. Pristupljeno 27.8.2024.

<<https://www.enciklopedija.hr/clanak/popularna-kultura>>.

5. safe space, Oxford Learner's Dictionaries, mrežno izdanje rječnika,

<https://www.oxfordlearnersdictionaries.com/definition/english/safe-space>

6. *The Dictionary of Obscure Sorrows*, mrežno izdanje rječnika, John Koenig, pristupljeno 6.4.2024. <https://www.dictionaryofobscuresorrows.com/>

7. *Tradicionalni francuski kolačići: Madeleine oživljava najljepša sjećanja*, Nacional.hr, internetski članak, 2021., <https://www.nacional.hr/tradicionalni-francuski-kolacici-madeleine-ozivljava-najljepša-sjecanja/>

8. *What the nose knows*, Colleen Walsh, *The Harvard Gazette*, internetski članak, 2020., <https://news.harvard.edu/gazette/story/2020/02/how-scent-emotion-and-memory-are-intertwined-and-exploited/>